

УДК 349.22

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРАЦІВНИКА

Гета Д.С., аспірант
Донецький юридичний інститут
Міністерства внутрішніх справ України

У статті досліджено сутність і значення захисту персональних даних працівника. На підставі діючого законодавства автор розглядає заходи захисту, спрямовані не тільки на випадки фактичного порушення прав працівника щодо захисту персональних даних, а й на попередження, припинення такого порушення та правовідновлення.

Ключові слова: персональні дані, працівник, охорона, захист персональних даних працівника.

В статье исследована сущность и значение защиты персональных данных работника. На основании действующего законодательства автор рассматривает меры защиты, которые направлены не только на случаи фактического нарушения прав работника по защите персональных данных, но и на предупреждение, пресечение такого нарушения и правовозобновление.

Ключевые слова: персональные данные, работник, охрана, защита персональных данных работника.

Heta D.S. THE ESSENCE AND IMPORTANCE THE PERSONAL DATA PROTECTION OF EMPLOYEE

This article explores the nature and importance of personal data protection employee. Based on current legislation the author examines the protection measures aimed not only to cases of actual a violation workers' rights to protect personal data, but also on preventing, combating such violations and renew rights.

Key words: personal data, employee, protection, personal data protection of employee.

Постановка проблеми. Проголошення курсу на інтеграцію до Європейського Союзу включає в себе, зокрема, й модернізацію законодавства у сфері захисту персональних даних працівника. Безпека персональних даних є бажаним результатом для будь-якої держави. Транскордонна передача даних вимагає належного захисту персональних даних, інакше існує ймовірна загроза порушення основних трудових прав і захисту приватності працівника.

Безумовно, головною метою правових систем сучасних демократичних держав є забезпечення прав людини. Створення і функціонування всеохоплюючої системи захисту трудових прав є важливою юридичною гарантією їх забезпечення [1, с. 3].

Ступінь розробленості проблеми. Питання захисту персональних даних досліджували А.А. Баранов, В.М. Брижко, О.В. Зеркаль, О.В. Золотарьова, А.Л. Петрицький, М.В. Різак та інші науковці. Питання захисту персональних даних працівника розкривали і вчені-трудовики, зокрема, М.М. Грекова, Є.В. Краснов, І.В. Лагутіна, Р.І. Чанишев, А.М. Чернобай, В.І. Щербина та інші дослідники. Проте праці вчених у сфері адміністративного права захист персональних даних розглядають переважно крізь призму публічного інтересу суб'єкта оброблення даних. Крім того, потреба суттєвого оновлення нормативно-правового регулювання трудових відносин у нашій державі вимагає ґрунтовного дослідження сутності та значення захисту персональних даних працівника.

Метою статті є розкриття сутності та значення захисту персональних даних працівника. Для досягнення цієї мети необхідно з'ясувати зміст поняття «захист персональних даних» і виявити особливості захисту персональних даних працівника у трудових правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Витоки поняття «захист персональних даних працівника» починаються з положень про технічний

захист інформації [2, с. 124]. На нашу думку, А.В. Пазюк робить важливе уточнення, зазначаючи, що захисту потребують не стільки дані, скільки права осіб, пов'язані з персоналізованою інформацією, а також легітимні інтереси всього суспільства [3]. Так, окрім поняття «захист інформації», з'являється «захист персональних даних» [4, с. 15, 16]. Безпека персональних даних у трудових відносинах є однією з найважливіших гарантій захисту права особи на недоторканість особистого життя.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї (ст. 1) [5]. Персональні дані належать до конфіденційної інформації та перебувають під особливим захистом, як порівняти з іншими видами інформації. Варто звернути увагу та те, що у ст. 9 цього Закону [5] передбачено основні види інформаційної діяльності, серед яких названо, зокрема, такі як охорона та захист. Проте цей нормативно-правовий акт не закріплює визначення поняття охорони інформації, обмежуючись визначенням поняття «захист інформації».

Згідно із Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [6] захист інформації в системі – діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі; комплексна система захисту інформації – взаємопов'язана сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації; криптографічний захист інформації – вид захисту інформації, що реалізується шляхом перетворення інформації з використанням спеціальних (ключових) даних із метою приховування / відновлення змісту інформації, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо [6].

У цьому ж Законі міститься також визначення поняття технічний захист інформації – вид захисту інформації, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та / або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності та режиму доступу до інформації (ст. 1) [6]. Тобто технічний захист інформації є лише одним із видів захисту інформації, зокрема захисту персональних даних.

У теорії права поняття захист та охорона не є тотожними. У своєму дисертаційному дослідженні І.В. Лагутіна підсумовує, що терміни «забезпечення», «охорона», «захист» і «відновлення» права вживаються часто як тотожні. Однак законодавець вкладає в них далеко не однакоє смислове навантаження [1, с. 13]. У сучасній теорії права розбіжність поглядів щодо розуміння поняття захист персональних даних, на думку А.Л. Петрицького, зумовлена неоднозначним розумінням базової категорії «захист». Так, його тлумачать досить вузько, зводячи до заходів, спрямованих на виявлення та припинення правопорушень, притягнення винних до відповідальності, визнання порушених прав і відновлення правовідносин. За таким підходом захист розглядається як складова більш широкого поняття – охорони [7, с. 40]. Отже, за таким підходом охорона – це встановлений загальний правовий режим, а захист – заходи, що застосовуються, коли необхідне поновлення чи визнання прав і захист інтересів [8, с. 53].

Саме внаслідок таких розбіжностей, що спостерігаються в існуючих позиціях вчених, іноді досить вузько розкривається поняття «захист персональних даних». Зокрема, А.В. Волокітін, В.А. Копилов [9, с. 11–14] та С.Н. Волошенко розуміють під захистом персональних даних комплекс заходів реагування на факти їх порушення та оспорювання. Тобто вчені розглядають категорію «захист» суто в аспекті реагування на фактичні загрози неправомірного оброблення персональних даних. За таким тлумаченням механізм захисту персональних даних активується тільки у випадку фактичного посягання на їхню цілісність і безпеку [10, с. 9–12].

В.М. Брижко, А.М. Чернобай та інші вчені вкладають у це поняття значно ширший зміст. На їхню думку, функціональне призначення захисту персональних даних полягає як у припиненні фактичних посягань на їхню безпеку, так і в усуненні причин, умов і шкідливих наслідків вчинення таких посягань. З цього погляду захист персональних даних розглядається ними як інтегральний комплекс профілактичних, юрисдикційних і правовідновлюючих заходів, покликаних забезпечити стабільне функціонування відповідної сфери правовідносин [7, с. 35–36].

А.М. Чернобай робить висновок, що захист інформації з обмеженим доступом, до якої належать і персональні дані працівника, – це сукупність організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та інших заходів, що вживаються власником інформації з обмеженим доступом або іншими особами за його

замовленням з метою запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації та особи, якої вона стосується, її неконтрольованому поширенню [2, с. 125]. Проте заходи не вживаються, а мають бути застосовані для захисту персональних даних відповідно до закону. Точною відліку є передбачені законодавством заходи захисту персональних даних. Визначаються вони законодавством як належні та достатні для гарантування збереженості персональних даних працівника особами, які їх обробляють.

Отже, одні вчені вважають, що захист персональних даних спрямований суто на протидію фактичним негативним впливам і недопущення або ж прийнятні мінімізацію їхніх шкідливих наслідків, інші – підкреслюють системотворчу роль захисту персональних даних, вбачаючи його мету також у створенні правових, організаційних і технічних умов, які б гарантували конфіденційність приватного життя людини [7, с. 40]. Окрім того, ми також хочемо звернути увагу на те, що захист персональних даних далеко не вичерпується заходами юридичної відповідальності.

На нашу думку, треба погодитися саме із широким тлумаченням поняття захисту в аспекті надання визначення поняттю «захист персональних даних працівника». Так, відповідно до ст. 1 Закону «Про захист персональних даних» цим нормативно-правовим актом регулюються правові відносини, пов'язані із захистом і обробленням персональних даних, і він спрямований на захист основоположних прав і свобод людини й громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробленням персональних даних [11]. Відповідно до Директиви 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року «Про захист фізичних осіб при обробленні персональних даних і про вільне переміщення таких даних» [12] держави-члени захищають основні права і свободи фізичних осіб, особливо їхнє право на невтручання в особисте життя при обробленні персональних даних. З огляду на визначення сфери дії Закону та Директиви 95/46/ЄС ці документи спрямовані саме на захист права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробленням персональних даних, а не просто захист інформації. Отже, оброблення персональних даних не має призводити до втручання в особисте життя людини.

Під обробленням персональних даних відповідно до Закону розуміється будь-яка дія або сукупність дій, зокрема таких як збирання та накопичення (ст. 2) [11]. Відповідно до Директиви 95/46/ЄС – це операція чи сукупність операцій із персональними даними, зокрема збір чи пошук та інше [12]. З метою забезпечення захисту особистого життя Законом і Директивою 95/46/ЄС встановлено правила, які спрямовані на попередження збору персональних даних надмірно стосовно визначеної мети їхнього оброблення. Вони мають бути за складом і змістом відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їхнього оброблення (ст. 6 Закону [11], ст. 6 Директиви [12]). Відповідно до Директиви 95/46/ЄС дані мають оброблятися чесно й законно (ст. 6 Директиви) [12].

Відповідно до Закону та Директиви 95/46/ЄС під захистом персональних даних розуміються також заходи попередження порушень права на недоторканність особистого життя особи, що можуть виникнути у процесі збирання та накопичення, збору чи пошуку персональних даних. Заходи захисту, що закріплені цими документами, спрямовані не тільки на випадки фактичного порушення прав особи щодо захисту персональних даних, а й на попередження такого порушення. Крім того, у назвах цих документів вживається термін «захист», а не охорона. Так, вітчизняний законодавець розглядає поняття «захист» у широкому сенсі, не зводячи його зміст виключно до заходів, які застосовуються в разі порушення чи оспорювання права на захист персональних даних.

А.Л. Петрицький розглядає захист персональних даних у таких аспектах: як фундаментальне право, як інститут права, як напрям діяльності [7, с. 43]. У свою чергу О.А. Баранов, В.М. Брижко та Ю.К. Базанов розглядають поняття персональних даних у таких аспектах: як фундаментальне право, яке може бути захищене законодавством, як сукупність технічних та організаційних заходів із моменту створення системи їхнього оброблення та на весь час її функціонування, як сукупність заходів, що засновані на принципах регулювання взаємовідносин на майно, річ шляхом створення особливого інституту права власності людини на свої персональні дані [13, с. 116, 122, 184, 187, 188, 218]. Безумовно, треба погодитися із вказаними аспектами досліджуваного поняття. Проте, якщо вести мову про захист персональних даних працівника, то це одночасно і фундаментальне право працівника, і напрям діяльності володільця персональних даних працівника, яка врегульована нормами права. Проте це багатоаспектне поняття лише такими аспектами розуміння не вичерпується.

На нашу думку, захист персональних даних працівника необхідно розглядати передусім як фундаментальне право, тобто в суб'єктивному сенсі. Аналіз законодавства з питань захисту персональних даних переконливо свідчить про те, що захист персональних даних має ще один надзвичайно важливий аспект – аспект права людини. Тож законодавча парадигма захисту персональних даних вимагає розглядати їх не тільки як напрям людської діяльності чи інститут юридичних норм, а і як елемент, гарантію правового статусу людини, як природну можливість індивіда, що забезпечує його гідність, свободу й безпеку в усіх сферах суспільного життя. Отже, захист персональних даних – це сфера, яка охоплює широкий спектр правовідносин регулятивного, забезпечувального та охоронного характеру [7, с. 38–39, 41].

Захист персональних даних як фундаментальне право – це гарантована суспільством можливість збереження конфіденційності й недоторканності приватного життя людини у зв'язку з обробленням даних, котрі її стосуються [7, с. 43]. Оскільки це фундаментальне право, то особа ним наділяється з огляду на її існування. Гарантується це право не

стільки суспільством, скільки примусовою силою держави.

Висновки. З огляду на проведене дослідження треба зробити такі висновки:

1. Заходи захисту, що закріплені діючим законодавством, спрямовані не тільки на випадки фактичного порушення прав працівника щодо захисту персональних даних, а й на попередження, припинення такого порушення та правовідновлення.

2. Поняття «захист персональних даних працівника» треба розглядати у вузькому та широкому сенсах. Під захистом персональних даних працівника у широкому сенсі варто розуміти передбачені нормами законодавства заходи попередження, правовідновлення та юридичної відповідальності, які запроваджено з метою захисту персональних даних працівника, його особистих прав, зокрема права на недоторканність особистого життя.

У вузькому сенсі під захистом персональних даних працівника варто розуміти передбачені нормами законодавства заходи юридичної відповідальності, які запроваджено з метою захисту персональних даних працівника, його особистих прав, зокрема права на недоторканність особистого життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лагутіна І.В. Юридичний механізм забезпечення особистих немайнових трудових прав працівників: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Одеса, 2015. 41 с.
2. Чернобай А.М. Правові засоби захисту персональних даних працівника: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Одеса, 2006. 200 с.
3. Пазюк А.В. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейські стандарти і Україні. К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2001. 258 с.
4. Брижко В.М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К. 2004. 251 с.
5. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 р. № 80/94-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>.
7. Петрицький А.Л. Правові та організаційні засади захисту персональних даних: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К. 2015. 223 с.
8. Дробышевская Т.В. Личные неимущественные права граждан и их гражданско-правовая защита: монография. Красноярск: Краснояр. гос. ун-т, 2001. 131 с.
9. Копылов В.А., Волокитин А.В. Информационная безопасность и информационное законодательство. Сборник НТИ. Серия 1. Организация и методика информационной работы. 1996. № 7. С. 11–14.
10. Волошенко С.Н. Собственность на информацию и защита информации. Сборник НТИ. Серия 1. Организация и методика информационной работы. 1999. № 5. С. 9–12.
11. Закон України «Про захист персональних даних» від 6 липня 2010 р. № 2438-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/>.
12. Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242.
13. Баранов А.А., Брижко В.М., Базанов Ю.К. Права человека и защита персональных данных. К., 2000. 278 с.